

Загрози національній безпеці у сфері функціонування вищих військових закладів освіти

Гнатюк Тімур Іванович¹

Опубліковано	Секція	УДК
21.02.2024	Освіта/Педагогіка	351.86:378.1

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10686803>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. У дослідженні проаналізовано сучасний стан вищих військових закладів освіти та їх роль у підготовці до професійної діяльності на основі сучасного бойового досвіду. Однією із найважливіших державних цілей є національна безпека, яка реалізовується завдяки відповідній підготовці військових. Випускники вищих військових закладів освіти повинні передусім вміти організовувати, командувати, воювати, перемагати та навчати своїх підлеглих ефективно виконувати поставлені завдання. Доведено, що серед загроз для національної безпеки є слабка психологічна сторона і військові навички. Існує потреба в удосконаленні чинної моделі освітньої системи підготовки здобувачів освіти у вищих військових закладах освіти з метою забезпечення вимог щодо високої мотивації, стресостійкості та готовності до професійної діяльності в умовах бойових дій, пов'язаних з підвищеним ризиком для життя. У основній частині дослідження здійснено огляд останніх наукових робіт і публікацій, який підтверджує трансформацію найкращих систем військової освіти, що існують у державах-членах НАТО. Досвід країн НАТО в освітній військовій практиці відзначається особливими успіхами у подачі інформаційної бази, формуванні належного психологічного і фізичного стану особового складу, здатності виконувати бойові завдання, злагодженості діяльності підрозділів. З'ясовано, що в Україні нинішня модель потребує доопрацювання і має певні ризики з точки зору кваліфікації для національної безпеки і, зокрема, мотивації кандидатів до вступу у вищі військові заклади освіти. У даному дослідженні запропоновано вдосконалену модель підготовки військових, яка відповідає нинішнім потребам сектору безпеки і оборони. Перевагами цієї моделі є відбір кандидатів для вступу до вищих військових закладів освіти, який ставить на перше місце мотивацію кандидатів. Іншими словами, вона спрямована на виявлення людей зі знаннями для майбутньої професійної діяльності. Запропонована модель освітньої системи вищих військових закладів освіти створює прецедент єдиного підходу до організації освітнього процесу в цілісній єдності послідовної підготовки сержантського та офіцерського складу.

Ключові слова: сектор безпеки та оборони, система військової освіти, взаємодія, Збройні Сили України, досвід НАТО.

¹ старший викладач, Національна академія Служби безпеки України Навчально-науковий інститут державної безпеки, м. Київ, вул. Максимовича, 22, ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-2774-3150>

Threats to national security in the sphere of functioning of higher military educational institutions

Annotation. The study analyzed the current state of higher military educational institutions for professional activity based on modern combat experience. One of the most important state goals is national security, which is realized thanks to the appropriate training of the military. Graduates of higher military educational institutions must, above all, be able to organize, command, fight, win and train their subordinates to do it effectively. It has been proven that one of the threats to national security is a weak psychological side and military skills. There is a need to improve the current model of the educational system of training cadets in higher military educational institutions in order to ensure the requirements for high motivation, stress resistance and readiness for professional activity in the conditions of hostilities associated with increased risk to life. In the main studies, a review of the latest research and publications was carried out, which confirms the transformation of the best military education systems that exist in NATO member states. The experience of NATO countries in educational military practice is marked by special successes in the provision of an information base, preparation of the psychological and physical state of personnel, the ability to perform combat tasks, and the coordination of the activities of units. It was found that the current model needs improvement and has certain risks in terms of qualifications for national security and, in particular, the motivation of candidates to enter higher military educational institutions. This study proposes an improved model of military training that meets the needs of the security and defense sector. The advantages of this model are the selection of candidates for admission to higher military educational institutions, which puts the motivation of candidates in the first place. In other words, it is aimed at identifying people with knowledge for future professional activities. The proposed model of the educational system of higher military educational institutions creates a precedent for a unified approach to the organization of the educational process in the integral unity of consistent training of non-commissioned officers and officers at bases.

Keywords: security and defense sectors, military education system, interaction, Armed Forces of Ukraine, NATO experience.

Вступ

У нинішній ситуації нестабільних міжнародних відносин і нових військових загроз, а також з огляду на війни та військові конфлікти, які відбуваються в усьому світі в новітній історії, країни світу висувають все нові вимоги до підготовки військових професіоналів. Останніми роками перед світовим співтовариством постійно порушується тема розв'язування нових війн, а саме: війни з тероризмом, локальні війни та внутрішні збройні конфлікти в контексті міжнародних, етнічних та конфесійних конфліктів. У цих конфліктах, окрім використання старої зброї та технічних засобів, використовується також нова зброя та техніка, мінно-вибухові пристрої та інженерні споруди, безпілотна техніка тощо. Тому роль підготовки сучасних військових є очевидною, оскільки вона залежить насамперед від їх професіоналізму та готовності діяти в реальних бойових умовах.

Життя військовослужбовців, нереалізовані можливості та втрачений час для забезпечення обороноздатності країни напряму залежать від спеціальної військової підготовки та освіти. Військова освіта потребує не лише реформ, але й нових та глибоких структурних реформ, і їх відсутність у цій системі (зокрема, сучасного підходу до розвитку її складових) означає, що час, необхідний для національної оборони, втрачається.

Значна кількість дослідників вивчали сучасні особливості становлення і функціонування вищих військових закладів освіти відповідно до вимог держави та її національної безпеки. Наприклад, В. Ананьїн, О. Пучков та О. Уваркіна розглянули можливості, сучасний стан і тенденції розвитку військової освіти. Це спонукало визначити перспективи удосконалення військової освіти в системі безпеки та оборони [1].

О. Цевельов дослідив стан і тенденції розвитку військової освіти у провідних країнах світу та виявив її складну залежність від обороноздатності держави. Ця залежність зумовила пошук перспективних напрямів удосконалення підготовки військових фахівців відповідно до форм і видів сучасної збройної боротьби [2].

Н. Пазюра та ін. на основі отриманих наукових результатів змогли підтвердити важливість для системи військової освіти інформації зворотного зв'язку від системи моніторингу та адаптації до нових викликів (форм і видів збройної боротьби) [3]. При цьому вони вважають, що процес пошуку раціональних підходів і рішень у системі військової освіти може бути ініційований шляхом постійного реформування.

Однак практика підтверджує, що реформи без наукового супроводу є лише масштабними змінами на національному рівні, тоді як на методологічному рівні все базується на традиційних шаблонах, як наполягають Є. Черновол та П. Сливенко [4].

Освіта є важливою інвестицією у розвиток людського капіталу сектору безпеки і оборони України. Якість підготовки людських ресурсів збройних сил та вищої військової освіти є важливим фактором під час аналізу концепції та системи зв'язку, вважає дослідник Є. Брижатиий [5]. Модель функціонування вищих військових закладів повинна забезпечувати інтереси сектору безпеки та оборони, а не нести для них загрозу, виявляє Г. Ситник [6]. Для цього Україні необхідно запозичувати досвід країн НАТО, що має певні особливості і структуру управління, акцентує увагу Н. Шабатіна [7]. Виявлено національні відмінності у підготовці фахівців у закладах освіти країн-членів НАТО, вказують В. Клачко та ін. Підготовка офіцерів включає професійно-технічну та професійну підготовку, що поєднує формальну та неформальну освіту. Професійна підготовка поділяється на дві підсистеми: професійну підготовку та професійний розвиток. Професійна підготовка має схожу структуру з закладами освіти НАТО [8].

Стаття Г. Ситника присвячена дослідженню перспективних напрямів спеціалізації у військовій освіті. Зокрема, змодельовано процес розвитку української військової освіти, спрямований на інтеграцію [9].

Дослідником С. Мельником виявлено, що спеціалізація у військовій освіті може забезпечити значне підвищення боєздатності української армії [10]. Проте для розвитку системи військової освіти України на основі стандартів і підходів, прийнятих у країнах-членах НАТО, необхідно внести зміни до чинних нормативно-правових актів та врегулювати їх на законодавчому рівні в Україні, заявляють І. Чистякова та І. Драга [11]. Зокрема, дієвим чинником розвитку професійної військової освіти в контексті набуття офіцерами навичок оперативного планування за стандартами НАТО є запровадження напрацювань системи підготовки в НАТО та країнах-членах Альянсу, вважають О. Діденко та І. Козубцов [12].

Відповідно, *метою даної статті* є дослідження та виокремлення необхідних змісту та структури у вищих військових закладах освіти, що відповідають національним інтересам і національній безпеці.

Завданнями статті є: охарактеризувати сучасний стан потреб національної безпеки; розглянути безпечне управління військовими закладами освіти у відповідності до вимог НАТО; з'ясувати зв'язок між функціонуванням вищих військових закладів освіти в Україні і системою національної безпеки; визначити аспекти взаємодії вищих

військових закладів освіти із міністерствами та відомствами у сфері національної безпеки.

Матеріали та методи. Дослідження здійснено з використанням загальнонаукових спеціальних та спеціально наукових методів, обраних з урахуванням поставленої мети, визначених завдань, предмета та об'єкта дослідження. Водночас на основі детального аналізу питання захисту національної безпеки в Україні виявлено необхідність внесення змін у сфері функціонування вищих військових закладів освіти.

Зокрема, феноменологічні методи використовувалися для дослідження понять національної безпеки країни, особливостей та загроз в Україні та причин удосконалення механізмів захисту, формування і збереження суспільної безпеки. Історичний метод застосовано до аналізу та систематизації першопричин у виникненні небезпеки для держави у функціонуванні вищих закладів освіти. Цей метод також допоміг пояснити труднощі захисту громадян та конфіденційної інформації в період воєнного стану в Україні.

Застосовуючи поєднання аналітичного та прогностичного методів, автор визначив три основні аспекти національної безпеки, які забезпечуються шляхом створення надійного інтелектуального потенціалу воєнної безпеки. Здійснено порівняльний підхід для опису досвіду ЄС та України щодо функціонування вищої військової освіти.

Системно-структурний підхід дозволив розглянути соціально-політичний стан розвитку національних суспільств та високу соціальну значущість військово-професійної діяльності із захисту національних інтересів та національної безпеки, які висувають особливі вимоги до організації підготовки кадрів у сфері інформаційної безпеки. Ця методологія також дозволила визначити місце і значення органів державної влади в діяльності щодо покращення методів захисту національної безпеки. Узагальнення використовувалися, зокрема, для проблем вищої військової освіти.

Вищезазначені наукові методи, які взаємопов'язані між собою, були використані з метою забезпечення об'єктивності, повноти та всебічності дослідження.

Результати

Складність категорії «національна безпека» полягає в тому, що вона повинна включати в себе два поняття: «збереження» (стабільність) і «розвиток» (мінливість). Тим самим, безпека за своєю суттю є консервативною, в той час як розвиток передбачає мінливість і виключає стабільність.

Перший підхід, який надає пріоритет захисту, має на увазі, що соціальна система перебуває у ворожому соціальному середовищі. Незначні помилки або слабкості можуть призвести до серйозної агресивної поведінки з боку зовнішнього середовища. Тому такі соціальні системи вважають забезпечення захисту єдиною умовою свого виживання і змушені витратити на це всі свої ресурси. Слід зазначити, що такі методи захисту мають як активні, так і пасивні оборонні властивості.

Другий підхід, навпаки, зосереджується на тому, щоб дати можливість соціальним системам самостійно досягати сталого зростання і розвитку. Така система базується на припущенні, що все соціальне середовище поводить себе доброзичливо або нейтрально по відношенню до неї. Система національної безпеки знаходить коріння загроз у самій собі і вважає появу таких загроз результатом непродуманих, поспішних і занадто ризикованих рішень. Звичайно, вона також може мимоволі провокувати агресивну реакцію з боку середовища, яке зазвичай вважається нейтральним або доброзичливим, що стосується оточення системи. Потенціал такої системи полягає в прагненні усунути ризик прийняття рішень, які можуть перешкодити прогресу або призвести до створення лавиноподібних передумов процесу з ще більш небезпечними негативними наслідками [13].

Важливі проблеми національної безпеки в умовах сьогодення є на першому місці у більшості країн, зокрема і в Україні. Це зумовлено зміною глобального середовища безпеки, що має велику кількість загроз та викликів різного характеру.

Система освіти є невід'ємною частиною держави як соціальної системи. Рівень розвитку людського капіталу впливає на сталість національного розвитку та стан національної безпеки. Водночас стан національної безпеки суттєво впливає на сталість розвитку освітньої галузі, що має далекосяжні наслідки у вигляді дисбалансів у розвитку соціального, економічного, екологічного та виробничого середовища через недостатній розвиток людського капіталу.

Взаємодія між системою освіти та національною безпекою характеризується низкою причинно-наслідкових зв'язків, які не завжди піддаються кількісній оцінці. Тому нині вкрай важливо визначити роль і внесок системи освіти у забезпечення комплексної безпеки держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. Це особливо актуально в умовах пандемії COVID-19 та освітньої кризи, спричиненої повномасштабним вторгненням росії в Україну. Оцінка ролі системи освіти у забезпеченні національної безпеки дозволяє більш раціонально визначити завдання держави щодо системи освіти як чинника, що впливає на національну безпеку.

Вища освіта, зокрема військова, являє собою знання, уміння, способи мислення, світоглядні, професійні та громадянські якості, практичні навички у відповідних галузях за певними кваліфікаціями на рівнях вищої освіти, складніших, ніж рівень повної загальної середньої освіти, здобутих у вищих закладах освіти (наукових установах), та інші компетентності, що визначаються змістом цих компетентностей. Основним продуктом системи фахової передвищої військової освіти є висококваліфіковані кадри, рівень підготовки яких визначає спроможність Збройних Сил України (ЗСУ) захищати державу, а отже, протистояти зовнішній збройній агресії та іншим воєнним загрозам [14].

Вища військова освіта – унікальна замкнута нелінійна освітня система, яка є частиною національної системи освіти, з одного боку, та системною складовою військової освіти України, з іншого, підпорядкована єдиній нормативно-правовій системі. Галузь в освіті, яка дотримується універсальної стандартизації у своїй діяльності, але водночас має індивідуальні специфічні парадигми і характеристики та має самостійні структурні елементи. Аналіз наукового матеріалу дає змогу визначити та уточнити основні принципи вищої військової освіти, зокрема доступності, безперервності та ступеневості підготовки з урахуванням особливостей військової служби військових спеціалістів.

Сучасний стан та тенденції розвитку ЗСУ визначили актуальні виклики для української системи вищої військової освіти. Серед основних проблем наступні:

- забезпечення усіх потреб ЗС України у професійних військових кадрах;
- набуття професійних військових навичок та умінь задля мінімізації національної небезпеки;
- оновлення інституційної системи військової освіти та впорядкування академічної освіти за освітніми ступенями, особливо вищої військової освіти;
- підвищення якості викладацького складу військових академій, методичного і матеріально-технічного забезпечення;
- впровадження новітніх технологій в освітній процес вищих закладів освіти, що засновані на співробітництві з військовими практиками [1].

Військова освіта – складова національної системи освіти, комплексна освітньо-наукова структура, призначена для підготовки військових фахівців з високим рівнем професіоналізму, інтелектуального розвитку, загальної та військово-професійної

підготовки, здатних самостійно поповнювати свої знання і практичні навички та виконувати функціональні завдання на визначених посадах у військах (силах).

Військова освіта – це особлива і професійно важлива особиста якість військових фахівців, здатних керувати військовими колективами (підрозділами, частинами, з'єднаннями) та виконувати всі складні завдання, пов'язані з ризиком для життя командирів і підлеглих як у мирний час, так і в бойових умовах, що потребують застосування зброї та військової техніки.

Однак сучасний стан військової освіти, у тому числі вищої військової освіти, темпи та глибина трансформації системи військової освіти не повною мірою відповідають сучасним потребам у військових фахівцях для реалізації перспективних соціальних, національних та комплексних моделей розвитку особистості для Збройних Сил України (далі – ЗСУ) та інших складових частин сил оборони. Подальший розвиток системи військової освіти стримується низкою важливих чинників, серед яких:

- недостатнє аналітичне та інформаційне забезпечення для ефективного управління системою військової освіти та реалізації проектів і рішень;
- невідповідність змісту підготовки військових фахівців досвіду бойової та оперативної підготовки військ та їх застосування в миротворчих операціях, регіональних конфліктах і війнах;
- недостатня оптимізація мережі вищих військових закладів освіти та військових навчальних підрозділів вищих військових закладів освіти;
- відсутність ефективності процесу інтеграції військової освіти і науки;
- застаріла інфраструктура навчально-матеріальної бази, відсутність достатньої кількості сучасних тренажерних систем і комплексів;
- недостатнє фінансове забезпечення системи військової освіти;
- незавершений перегляд нормативно-правової бази національної системи освіти та положення про військову освіту в Міністерстві оборони України;
- низький рівень престижу та мотивації військової служби;
- низький рівень соціального захисту військовослужбовців[15].

Вищезазначені проблеми військових закладів освіти несуть загрозу для національної безпеки України, особливо у період війни. З метою усунення цих недоліків необхідно внести відповідні та своєчасні зміни в організацію військово-професійної освіти, як в системі військової освіти в цілому, так і в підготовці здобувачів вищої військової освіти зокрема. Найбільш перспективним методом впровадження інноваційних підходів до змін та вирішення проблем у будь-якій системі є управління змінами [12]. Процес управління змінами в системі вищої військової освіти стає новим концептуальним підходом в управлінні.

З початком ведення повномасштабної війни в Україні першочерговим завданням є забезпечення всебічної і якісної підготовки військових фахівців у Збройних Силах України.

Держави визнають необхідність розвідувальних служб мати можливості, на які вони могли б покладатися. Відповідний закон України, Закон України «Про національну безпеку», визначає «сектор безпеки і оборони» [16]. Водночас сектор безпеки і оборони України поділяється на дві складові: Сили оборони та Сили безпеки, які відповідають за виконання функцій оборони держави. Збройні Сили України безпосередньо відповідають за національну оборону та територіальну цілісність. Тому створення цілісної та якісної системи спеціалізованої військової підготовки сил оборони до виконання спільних бойових завдань та відновлення територіальної цілісності держави є нагальним завданням сьогодення.

У дослідженні автор розглядає шляхи реалізації нового комплексного підходу. Але це завдання неможливе без чіткого розуміння того, які системи професійної військової підготовки мають бути створені і як підготувати Збройні Сили та інші військові формування до оборони та відновлення територіальної цілісності країни. Війна не може бути виправданням відсутності реформ, як це видно з прикладів розвинених країн, зокрема основних членів НАТО.

У цьому контексті корисно звернутися до іноземного досвіду. Відповідно, концепція розвитку системи професійної військової освіти включає в себе пошук талантів і лідерства у військовій сфері, що базується на таких засадах, як розвиток армій та інших військових організацій, нові підходи до формування лідерства та основи управління людськими ресурсами в секторі безпеки і оборони. Разом ці елементи формують новий соціальний погляд на вдосконалення підготовки кадрів та забезпечення якісного кар'єрного розвитку. Як наслідок, формується нова стратегічна концепція, що передбачає запровадження нового підходу до якості підготовки кадрів [5].

Військова освіта у військових закладах освіти країн Балтії базується на вищій освіті (ступінь бакалавра), з обов'язковим проходженням курсів підготовки за відповідними загальновійськовими спеціальностями. Окремі курси призначені для підвищення рівня підготовки офіцерів перед призначенням на нові посади, що вимагають вдосконалення теоретичних знань і практичних навичок.

Аналізуючи існуючу систему вищої військової освіти в Польщі, можна виділити переваги, а саме: вона може створити величезний кадровий потенціал для збройних сил, враховує необхідність забезпечити професійну військову підготовку військовослужбовців та вдосконалення професійної військової підготовки офіцерського складу, має значний потенціал у сфері оборони.

Вища військова освіта у Франції здобувається у три основні етапи: у штабній школі сухопутних військ або військово-повітряних сил, коледжі збройних сил Франції, центрі вищих військових досліджень та в інституті вищих досліджень національної оборони. Система військових закладів освіти, що є у Франції, повністю забезпечує потреби збройних сил в офіцерському складі і дає можливість успішно готувати значну кількість офіцерів для іноземних армій, головним чином африканських країн. Професійні якості французького військового складу, а також його політичний і моральний статус вважаються такими, що відповідають вимогам до офіцерів, які висувуються військово-політичним керівництвом країни.

Важливо звернути увагу на державну політику у США щодо впливу освіти на національну безпеку. Детальну інформацію подано у рис. 1.

Враховуючи різноманітність системи військової освіти в таких країнах, як Франція, Сполучені Штати, Польща та Німеччина, Україні важливо уточнити основні категорії заходів для регулярної підготовки різних типів офіцерів та розбудувати національну політику в цій галузі. Це залежить від рівня професійної підготовки війська і передбачає: здобуття військової освіти у військово-професійних закладах освіти, підвищення кваліфікації військових фахівців, перепідготовку офіцерів і службовців, ступеневу підготовку військових фахівців усіх рівнів тощо. Аналізуючи кожен систему військової освіти різних країн, ми можемо перейняти досвід організацій та вдосконалення процесу військової освіти, ефективного вирішення проблеми реформування національної військової освіти та запровадити найкращі освітні практики військової освіти в Україні. Важливим є вдосконалення підготовки офіцерського та іншого військового складу Збройних Сил України, других військових формувань.

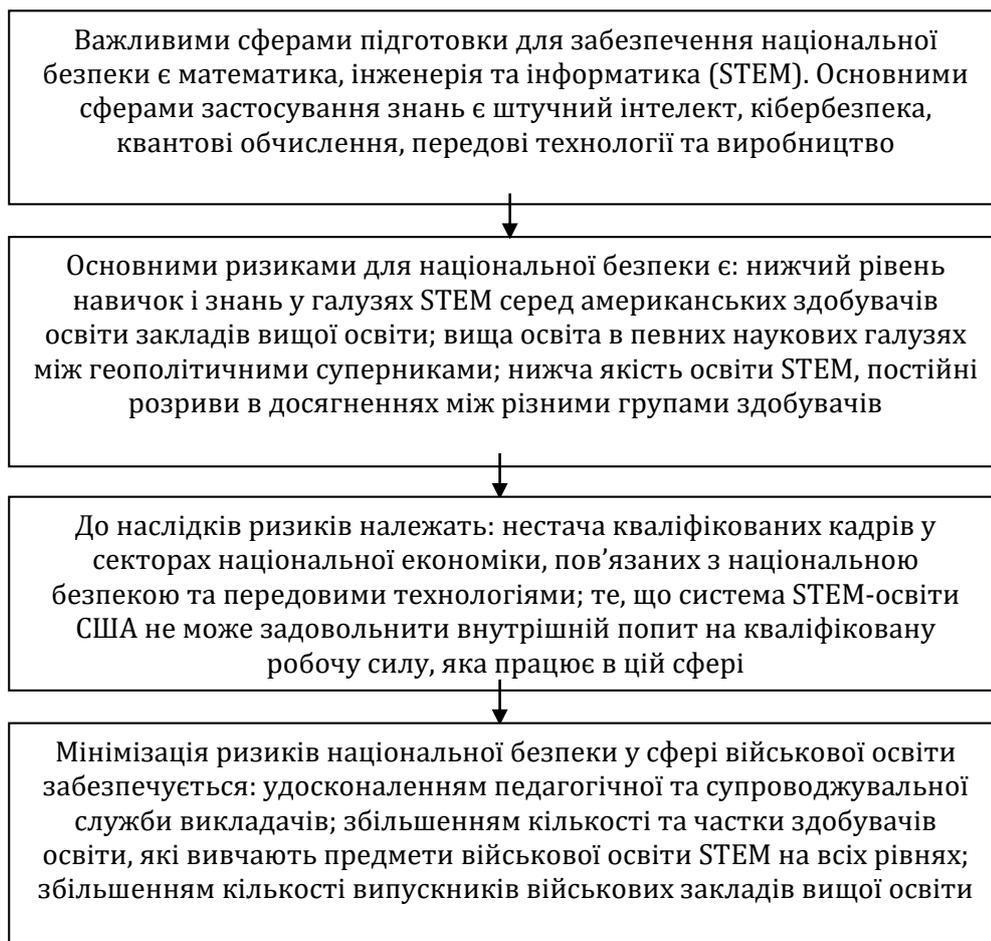

Рис. 1 Державна політика у США щодо впливу освіти на національну безпеку
Джерело: складно автором на основі даних [4].

Війна в Україні прискорила наближення ЗСУ до стандартів НАТО. Повномасштабне вторгнення стало передумовою для створення боєздатної професійної мобільної армії як засобу посилення взаємних можливостей України, що трактується як здатність захищатися у разі збройного нападу чи збройного конфлікту. Він включає матеріальні, духовні елементи і становить сукупність військових, економічних, соціальних, морально-політичних потенціалів у сфері оборони та поставлених умов його застосування.

Основними принципами функціонування системи військової освіти у вищезазначених державах є: стратегічний напрям розвитку системи (стратегія інтегрована зі змінами в політиці, збройних силах, економіці, соціальних відносинах та громадській свідомості); унормоване нормативно-правове забезпечення; мережа військових закладів освіти; розгалужена інституційна інфраструктура для підготовки офіцерів тактичних військ (основні посади); управління військовою освітою: військові заклади освіти, пов'язані з командувачем збройних сил, з відносно широкою оперативною автономією; особистісна орієнтованість військової освіти. Більш детально виділено складові внутрішнього забезпечення якості освіти та підготовки НАТО та України (табл. 1):

Таблиця 1

Складові внутрішнього забезпечення якості підготовки та освіти

НАТО	Україна
Процедури та політика (у закладі визначено процедури та політика управління якістю)	Виділення процедур та принципів забезпечення якості освіти
Планування занять та проведення їх (заклад освіти моніторить якість навчання, постійно оновлює, що є актуальним у відповідний час)	Моніторинг та періодичний перегляд освітніх програм
Оцінювання здобувачів освіти (є розуміння відповідних очікувань, що оцінюються за допомогою опублікованих положень, критеріїв, застосування яких є систематичним та послідовним)	Оцінювання не лише здобувачів освіти, а й науково-педагогічних працівників, опісля оприлюднення результатів даного оцінювання
Ресурси та підтримка здобувачів освіти (навчальна база закладів має ресурси для підтримки у процесі навчання)	Забезпечення ресурсами для освітнього процесу
Постійний професійний розвиток педагогічного складу (заклад забезпечує компетентним кваліфікованим персоналом та є постійний процес підвищення кваліфікації, що підтримується закладом)	Підвищення кваліфікації науково-педагогічних та наукових працівників
Забезпечення публічної інформації (заклад на постійній основі публікує та регулярно оновлює інформацію, як кількісну, так і якісну, про відповідні курси та пов'язані з ними заходи)	Публічність інформації про ступені вищої освіти, кваліфікації та освітні програми
Управління знаннями та інформаційні системи (заклад аналізує та ефективно використовує зібрану інформацію для успішної освітньої діяльності)	Забезпечення інформаційними системами для успішного управління освітніми процесами

Джерело: складено автором на основі даних [1].

Ідея заснована на тому, щоб гарантувати навчання та розвиток кар'єри протягом усього трудового життя. Нові виклики вимагають від військової освіти більш раціональної та поглибленої побудови системи професійної військової освіти. Якщо в процесі формування загальної системи професійної військової освіти враховувати інтереси нинішніх і майбутніх поколінь, то у військовій освіті будуть певні відмінності, особливо в частині появи нових видів зброї, форм і способів ведення бою. Своєчасний підхід до зміни системи професійної військової освіти з урахуванням нового типу збройної боротьби не означає, що сектори національної безпеки і оборони України позбавлені кризових явищ і глибинних проблем.

Виділяють три основні аспекти національної безпеки (політика, геополітика, війська), що впливають на функціонування успішної системи військової підготовки та освіти. Забезпечення надійного функціонування елементів національної безпеки (тобто військової безпеки) реалізовується шляхом створення потужного інтелектуального потенціалу воєнної безпеки та у воєнній сфері – через протидію загрозам моральної та духовної деградації суспільства. Відповідно, взаємодія між системою військової освіти та системою національної безпеки передбачає наступне: система національної безпеки за своїм змістом має інтелектуальну складову, пов'язану із військовою освітою, яка в найширшому сенсі включає широкі та творчі стратегії мислення вищого керівництва,

висококваліфікований офіцерський склад, достатній рівень освіти та культури для ведення сучасної збройної боротьби; вища військова освіта спрямована на підвищення рівня інтелектуальної складової національної безпеки, вона висвітлює, прояснює такі кардинальні теоретичні питання, як характер майбутніх збройних змагань, основні напрями підготовки до них держави і війська [11].

З початком бойових дій в Україні виникла необхідність глибокої трансформації змісту підготовки у вищих військових закладах освіти. Наразі система військової професійної освіти зазнає докорінних змін відповідно до вимог законодавства України щодо інтеграції держави в європейський політичний, економічний, безпековий та правовий простір, з чітким наміром набуття членства в НАТО. Зміни спрямовані на два основні вектори: набуття базових знань, умінь і навичок у закладах освіти та розвиток і зміцнення компетенцій під час виконання службових обов'язків через систему підготовки на відповідних курсах перед призначенням на нову посаду.

Військовий експерт Олег Жданов вважає, що в умовах інтенсивного військового конфлікту для утримання території та проведення наступальних операцій не обов'язково мати велику кількість піхотних підрозділів, якщо є достатня кількість високоточної зброї, авіації, бронетехніки та боєприпасів. У сучасних умовах це досягається наступними способами: підвищення рівня автоматизації військової техніки, включаючи дистанційне керування та частково автоматизовані системи; стрімке збільшення обсягів застосування високоточної зброї; зростання ролі повітряних і безпілотних елементів (на лінії фронту і в глибокому тилу противника); використання мережецентричних методів ведення війни для швидкої взаємодії між різними підрозділами сил оборони [13].

Такий підхід вимагає не лише змін, а й розробки абсолютно нової концепції щодо вдосконалення оборонного законодавства, підготовки та застосування Збройних Сил України в сучасних військових конфліктах. З метою покращення системи військової освіти та підготовки Збройних Сил України необхідно створити інтегровану модель, яка передбачатиме чіткі етапи військової підготовки за основними категоріями.

Впровадження інтегрованої моделі системи забезпечення якості професійної військової освіти у Збройних Силах України в кінцевому підсумку гарантуватиме дотримання ключових кваліфікаційних вимог до солдатів і офіцерів Збройних Сил України та забезпечить уніфікацію підходів усіх силових структур у спільному розумінні порядку, взаємодії систем управління та системи забезпечення якості професійної військової освіти у Збройних Силах України, а також взаємодії та методів реагування під час участі у спільних операціях [8].

Дійсно, підготовка та навчання військовослужбовців є настільки тривалим і дорогим процесом, що про повноцінну та всебічну підготовку Збройних Сил України важко говорити. Це стосується будь-якої сторони, що вступає в гостру фазу військового конфлікту, якій не вистачає людських ресурсів не тільки для розгортання нових і повноцінних військ, а й для компенсації втрат розгорнутих військ. Водночас українська армія досить успішно апробувала тактику малих мобільних підрозділів на швидкісній броньованій техніці. Тому в майбутньому досвід таких дій має бути розвинутий і доповнений для інших сил оборони України.

Тож, ще одним принципом комплексної, якісної системи професійної військової підготовки для Сил оборони є використання досвіду повномасштабних бойових дій, тобто збір та узагальнення цього досвіду, перебудова системи та розробка методик навчання і створення ще сильніших Сил оборони України через практичну підготовку. Кожне заняття має базуватися виключно на досвіді. Іншими словами, весь теоретичний матеріал має порівнюватися з реальним практичним досвідом.

Наступним принципом комплексної, якісної системи військової підготовки фахівців у Силах оборони є підготовка компетентних професіоналів, здатних організовувати бойові дії, вміло керувати військами під час бою, швидко реагувати на зміну обстановки у взаємодії з іншими елементами Сил оборони. Тому необхідним є узагальнення та застосування єдиних кваліфікаційних стандартів професійної військової освіти для випускників вищих військових закладів освіти у всіх складових сил оборони.

З огляду на те, що в сучасній війні активно використовуються різноманітні безпілотні літальні апарати, дрони, загороджувальні боеприпаси, засоби зв'язку та радіоелектронної боротьби, робототехнічні комплекси тощо, необхідним є запровадження нових спеціалізацій та розробка спільних програм підготовки для всіх складових сил оборони, тобто якнайшвидша реалізація принципу технологічної інноваційності. Збройні Сили України мають бути інноваторами та замовниками в цьому питанні [4].

Відповідно до цього, головним у дотриманні національної безпеки зараз є удосконалення змісту і структури функціонування вищих військових закладів освіти. Недотримання вимог організації військової освіти на належному рівні може нести значні внутрішні ризики і виклики для влади та національної безпеки, а саме:

- загрози безпеки суспільства;
- загрози безпеки людини;
- порушення правопорядку та законності;
- порушення порядку в державі;
- загроза повалення уряду.

Важливим є саме взаємозв'язок функціонування вищих військових закладів освіти і міністерств в сфері національної безпеки України. Він може бути досягнутий наступним шляхом: за участі провідних експертів, науковців, парламентарів, вищого керівництва та військовослужбовців. Слід також звернути увагу на оновлення виховної складової освітнього процесу. Гуманізація спеціальної освіти є неминучою, оскільки універсальні компетенції формуються переважно гуманітарною та соціально-економічною сферами. Патріотичне виховання курсантів правоохоронних органів має включати формування активної громадянської позиції, що дозволить курсантам ефективно вирішувати професійні завдання в будь-яких умовах, особливо в умовах воєнного стану.

Національна безпека є важливим і фундаментальним поняттям у структурі світу та ключовою мотиваційною силою в житті людей, суспільств і держав. Реалії сьогодення роблять питання безпеки більш актуальними для окремих людей, суспільств, держав і цивілізації в цілому. Зростає кількість і масштаби різноманітних загроз і викликів, що мають глобальний вимір. Саме тому серед науковців спостерігається значний інтерес до осмислення питання національної безпеки в Україні. На нашу думку, важливою складовою державної політики, спрямованої на забезпечення національної безпеки, є підвищення якості освіти в процесі підготовки кадрів за відповідним професійним спрямуванням.

Висновки

З огляду на вимоги законодавства України, на сектор державної безпеки і оборони покладено завдання, пов'язані з виконанням оборонних функцій. Водночас досвід сучасної тотальної війни свідчить, що проблемою для Збройних Сил України є відсутність єдиної системи професійної військової освіти та підготовки кадрів для координації взаємодії різних складових сил оборони в межах виконання завдань із забезпечення оборони держави. Підпорядкованість силових структур зі спеціальним статусом різним міністерствам і відомствам є фактором, який негативно впливає на

взаємодію в процесі реалізації завдань з оборони держави. Тому впровадження комплексної, якісної моделі професійної військової підготовки у Силах оборони потребує глибокого опрацювання та імплементації всіма силовими інституціями.

У дослідженні визначено, що разом з національними вимогами та вимогами НАТО, якість військової освіти і підготовки характеризується визначеними цілями, вимогами, стандартами, показниками управління навчанням, комплексним забезпеченням освітнього процесу, престижністю та ефективністю навчання, а також відповідністю результатів навчання інноваційним напрямам.

Перспективами подальших досліджень є розробка моделі реалізації проекту взаємозв'язку на основі підходу управління програмами та проектами, що демонструє методи, процедури та заходи для забезпечення взаємосумісності та управління проектними командами в процесі реалізації.

Список використаних джерел

1. Ананьїн В. О., Пучков О. О., Уваркіна О. В. Актуальні проблеми військової освіти в умовах політичного сьогодення. *Вісник НТУУ «КПІ»*. 2019. № 3 (43). С. 163–168. URL: <http://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/198126>(дата звернення: 01.02.2024).
2. Цевельов О. Формування політики професійної військової освіти в Україні в сучасних умовах. *Військова освіта*. 2021. № 2 (44). С. 255–267. URL: <http://znpvo.nuou.org.ua/article/view/250003>(дата звернення: 01.02.2024).
3. Особливості військово-професійної підготовки фахівців сектору безпеки і оборони у провідних країнах Азії / Н. Пазюра та ін. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2020. № 3 (22). С. 159–176. URL: <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk/article/view/520/490>(дата звернення: 01.02.2024).
4. Черновол Є. О., Сливенко П. В. Щодо підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх офіцерів у реаліях війни (українська відповідь на виклики часу). *Академічні візії*. 2023. № 17. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7739419>(дата звернення: 01.02.2024).
5. Брижатиї Є. Військова освіта в контексті національної безпеки та оборони: сучасний підхід. *Військова освіта*. 2020. № 1 (41). С. 35–45. URL: https://www.researchgate.net/publication/342686866_VIJSKOVA_OSVITA_V_KONTEKSTI_NACIONALNOI_BEZPEKI_TA_OBORONI_SUCASNIJ_PIDHID(дата звернення: 01.02.2024).
6. Ситник Г. П. Організаційно-правові засади воєнної безпеки України. Київ : ТОВ «САК Лтд.», 2023. 112 с. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/336/files/746e0b7d-bebc-48cd-a963-ad9ff3920d53.pdf>(дата звернення: 01.02.2024).
7. Шабатіна Н. Військова освіта в системі забезпечення національної безпеки і оборони України. *Військова освіта*. 2022. № 2 (48). С. 298–307. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2023-02/298-307>.(дата звернення: 01.02.2024).
8. Стан, проблеми та перспективи трансформації військової освіти в контексті реалізації стандартів НАТО / В. Клачко та ін. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2022. № 1 (28). С. 90–104. DOI: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v28i1.958>(дата звернення: 01.02.2024).
9. Ситник Г. П. Виклики національній безпеці у контексті формування нового світового порядку. Київ : ТОВ «САК Лтд.», 2023. 103 с. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/336/files/5244df44-885b-4188-a990-1d3de2ddf4cf.pdf>(дата звернення: 01.02.2024).

10. Мельник С. М. Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері військового управління: сучасний стан та шляхи вдосконалення. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 211–216. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/4_2019/33.pdf(дата звернення: 01.02.2024).
11. Чистякова І., Драга І. Підготовка військовослужбовців у закладах вищої освіти України. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 2 (96). С. 196–205. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/06/21.pdf>(дата звернення: 01.02.2024).
12. Діденко О., Козубцов І. Професійні вимоги до офіцерського складу сил сектору безпеки та оборони. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2022. № 3 (30). С. 180–197. URL: <http://surl.li/rхуfi>(дата звернення: 01.02.2024).
13. Ільницький В., Галів М. Наука і освіта України в умовах російсько-української війни: виклики та завдання в контексті національної безпеки. Том І. Київ – Дрогобич – Львів – Переяслав – Ужгород – Запоріжжя: Посвіт, 2023. 156 с. URL: <http://surl.li/rхуго>(дата звернення: 01.02.2024).
14. Зельницький А. Основи розроблення та імплементації політики гарантування якості вищої військової освіти в Україні. *Військова освіта*. 2022. № 2 (46). С. 89–104. URL: <http://znp-vo.nuou.org.ua/article/view/270738>(дата звернення: 01.02.2024).
15. Цевельов О. Міжнародне безпекове середовище: вплив на формування політики професійної військової освіти в Україні. *Військова освіта*. 2021. С. 322–337. URL: <http://znp-vo.nuou.org.ua/article/view/236803>(дата звернення: 01.02.2024).
16. Про національну безпеку : Закон України від 08.07.2017 р. № 2469-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://precedent.ua/2469-19> (дата звернення: 01.02.2024).